

Centre for Economic and Regional Studies of the Hungarian
Academy of Sciences – Institute of World Economics
MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

Kihívások

226.

2018 január

Simai Mihály

MIKOR LESZ A KÖVETKEZŐ VILÁGGAZDASÁGI VÁLSÁG?

Kih

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

Kihívások 226. szám (2018) 2018. február 15.

Mikor lesz a következő világgazdasági válság?

Simai Mihály előadása a MTA KRTK VKI „műhelybeszélgetés” programjában
2018 február 1.

Simai Mihály

akadémikus, kutatóprofesszor, vezető tanácsadó

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

Jelen elemzésben kifejtett vélemények és következtetések nem minden esetben tükrözik a Világgazdasági Intézet, illetve a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont kutatóinak véleményét, vagy a Magyar Tudományos Akadémia álláspontját

Mikor lesz a következő világgazdasági válság?¹

Simai Mihály²

„Globálisan, a világ népei az emberi történelemben a legmagasabb életszínvonalat élvezhetik. Nemzedékünk példátlanul magas tudományos és technikai, valamint anyagi forrásokkal rendelkezik, amelyet olyan fejlődés érdekében kellene felhasználnunk, mely mindenki számára fenntarthatóbb és egyenlőbb jövőt biztosít. Ezzel szemben ez talán az első nemzedék, amelyik a világrendet az összeomlás küszöbére viszi.” /World Economic Forum, Global Risk Report 2018 Klaus Schwab bevezetőjéből/

Az értékpapír piaci elemzők a nemzetközi szervezetek szakértői és a globális biztonsággal foglalkozó elemzők körében jelenleg egyik fontos, vitatott téma, hogy mikor és milyen tényezők hatására lehet a következő olyan globális recesszióra számítani, amelyik világgazdasági válsággá szélesedhet? Senki nem vállalkozik érdemi válasza, legfeljebb nagy általánosságban fogalmazzák meg az esélyeit. Ennél konkrétabb választ én sem mernék adni. Véleményem szerint azonban bizonyos trendekből és adatokból következtetni lehet a problémákra, a kockázatokra és a veszélyekre, amelyek válsággá fejlődő lényeges zavarok közeledtére vagy jelenlétére utalnak.

NÉHÁNY ELMÉLETI KÉRDÉS

Válságok valamilyen rendszerben alakulnak ki. A válságok kialakulásának feltételeit legszemléletesebben a rendszerelméletek segítségével értelmezhetjük. A gazdasági válságokat elemző rendkívül gazdag és tovább bővülő közgazdasági kutatások különbséget tesznek a gazdaságok ciklikus fejlődésével összefüggő "konjunkturális

¹ A kölcsönös függőség, konfliktusok, válságok és a digitalizálódó világgazdaság kockázatai c. kutatási téma keretében

² akadémikus, kutatóprofesszor, vezető tanácsadó, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet, Tóth Kálmán utca 4, H-1097 Budapest, Hungary Email: simai.mihaly@krtk.mta.hu

válságok”, nemzetgazdaságok vagy egyes szektorok fejlődésében jelentkező strukturális, „szerkezeti válságok” és a világgazdaság illetve a nemzetközi fejlődés meghatározó összetevőiben /politika, gazdaság, társadalom, ökológia/ vagy az egész rendszer keretében fellépő rendszerválságok között. A világgazdaság olyan komplex rendszerként értelmezhető, amelyik sok különböző, bizonyos fokig autonóm, de egymással összekapcsolt, többszintű és intenzitású függőségi viszonyban lévő részekből áll. A világgazdaság globális szintű mennyiségi adatai lényegüket tekintve az államok gazdaságának összességét és a köztük lévő kapcsolatok hálózatának méreteit tükrözik. A kapcsolatok hálózata fejlődésük és politikájuk kölcsönhatásait, kölcsönös függőségük következményeit közvetítik. Az információs hálózatokon, a világkereskedelem és a nemzetközi pénzügyek rendszerén, a nemzetközi migráción és a nemzetközi vállalatok értékláncain keresztül gyűrűznek tovább a pozitív és negatív tendenciák.

Globális válság a világgazdaság lényeges zavaraként fogható fel, amelyik akadályozza vagy lehetetlenné teszi meghatározó funkcióinak ellátásához szükséges működését. Történelmi tapasztalatok szerint a világgazdaság, mint társadalmi meghatározottságú rendszer akkor kerülhet válságba, ha keretei között különböző területek válságai halmozódnak, beépített stabilizátorai, rendező erői nem vagy nem elég hatékonyan működnek és a politika rendelkezésre álló eszközei nem képesek visszaállítani a rendszer érdek és értékviszonyait fenntartó működőképességét. A válság nem azonos az adott rendszer felbomlásával, azonban elősegítheti azt, ha alapvető szereplői nem vagy nem megfelelően kezelik folyamatait. A válság területi és ágazati kiterjedtsége ugyancsak fontos kérdések. Kibontakozhat válság egy vállalat vagy intézmény keretében, szektorban, országban vagy térségben, illetve ölthet globális méreteket.

Politika gazdaságtani megközelítésben a legutóbbi, a 2007-ben kezdődött világgazdasági válság és az ezt követő időszak rendszer szintű elemzése azért is lényeges, mert ez volt a globálisan dominálóvá vált kapitalizmus első nagy válsága. Ez azt is jelentette, hogy megszűnt az olyan politikailag motivált „korrekciós tényezők” nyomása, amelyek a két rendszer versenyében állandó alkalmazkodásra kényszerítették a kapitalista rendszer meghatározó fontosságú államainak politikusait és gazdaságának fő szereplőit. A G20-ak fellépése és szerepe a válság alatt és az ezt követő időszakban megvilágítja azt is, hogy milyen, az egyes politikát s a nemzetközi rendszert érintő,

regionális vagy globális jellegű változtatásokra, reformokra, együttműködésre voltak hajlandók és képesek a rendszert fenntartó alapvető erők.

A PAPIRGAZDASÁG ÉS A REÁLGAZDASÁG VISZONYÁNAK VÁLTOZÁSAI

Kutatómunkámban - különösen a legutóbbi globális válság sajátosságai miatt - szükségesnek tartottam annak vizsgálatát, hogy egy különösen fontos szerkezeti változás, a nemzeti a gazdaságokban kialakult két nagy terület, un. papírgazdaság és a reálgazdaság folyamatai hogy alakultak és kölcsönhatásaik milyen következményekkel jártak?

Kevésbé ismert, hogy a papírgazdaság fogalmát valószínűleg Kaleczki lengyel közgazdász alakította ki a két világháború közötti időszakban. Ezzel jellemezte a nemzetgazdaságoknak, illetve a világgazdaságnak azt a részét, ahol nem folyik fizikai értelemben vett termelés és a pénzkereskedelem, a részvények, kötvények és egyéb pénzügyi eszközök dominálnak. Alapját ebben a szektorban felhalmozott tőkék jelentik. Ezek értéke gyorsan bővíthet, de hatalmas mértékben csökkenhet is. A reálgazdaság az anyagi termelés, az ehhez kapcsolódó szolgáltatások, illetve ebben a szektorban befektetett tőkék összessége. A nagy válság lényegében a papírgazdaságban kezdődött és terjedt át a reálgazdaságba. Figyelemreméltó, hogy Lámfalussy, a nemzetközi pénzügyi viszonyok egyik kiemelkedő tudósa csaknem másfél évtizeddel a nagy válság előtt egy budapesti előadásában felhívta a figyelmet arra, hogy ha a világgazdaságban egy az 1929-eshez hasonló válság törne, ebben döntő szerepe lesz a pénzügyek szektorának. A 2007-2008-ban kezdődött „nagy válság” igazolta megállapítását.

A 2007-ben kibontakozott válság kiterjedtségét, okait és következményeit tekintve jelentős mértékben különbözött az előző évtizedekben lezajlott válságoktól. Először is, a papírgazdaság meghatározó fontosságúvá vált az államok, s különösen a fejlett országok gazdaságának működésében. 1980 óta háromszor olyan gyorsan növekedett, mint a reálgazdaság, vagyis az ipar, a mezőgazdaság, a szállítás, a kommunikáció és a kereskedelem együttvéve. a XX század utolsó szakasza óta a növekedése a volt szocialista országokban köztük Magyarországon is megkezdődött és néhány fejlődő országhoz hasonlóan gyorsult. Az USA pénzügyi szektorában kezdődött „nagy válság”

Simai Mihály / Mikor lesz a következő világgazdasági válság?

terjed át a többi államra és terjedt át a reálgazdaságra. Széttérjedésének mértéke és gyorsasága a mikroszférában a kapcsolatrendszer által közvetített függőségi viszonyok jellegétől és mértékétől függött és hatása is különböző volt az egyes államokban a makroszférára. A pénzügyi válságokra általában jellemző pénz és tőkepiaci bizonytalanság különösen jelentős méretű lett. Bizonytalan volt az is, hogy a kormányok végül is milyen szerepet lesznek hajlandók vállalni és mi lehet a nemzetközi szervezetek szerepe és milyen lesz mindezek hatékonysága. Az integrálódott globális pénz és tőkepiac hasonlított egy olyan elektromos hálózathoz, amelynek áramforrásai és fogyasztói különböző sűrűségűek, s a rendszerben valahol bekövetkezett jelentősebb zavar attól függően béníthatja meg az egész rendszert, hogy milyenek a biztonsági tartalékai s maga a rendszer mennyire gyorsan és rugalmasan képes reagálni váratlan helyzetekre. A nagy válság folyamatai azonban azt is jelezték, hogy papírgazdaság és a reálgazdaság közötti kölcsönhatások erősödése gyorsítja a pénzügyi szféra válságainak áttérjedését a reálgazdaságba és bizonyították, hogy az államok szerepe elszigetelten sehol sem elég a kedvezőtlen hatások mérséklésére. Ennek hatása jelentős mértékben függ a nemzetközi együttműködés intézményeinek hatékonyságától.

MI VÁLTOZOTT A VÁLSÁGOT KÖVETŐ ÉVTIZED SORÁN ÉS MILYEN A VILÁGGAZDASÁG ÁLLAPOTA 2018 ELEJÉN?

A válságot követő gazdasági növekedésre nagyfokú egyenlőtlenség volt jellemző. Egyes államok képesnek bizonyultak gyorsabb fejlődésre, a pangás globális következményei azonban rájuk is hatottak. A pangási szakasz Magyarországon is hosszú volt. 2007-17 között a reál BNT évenkénti növekedésének átlaga körülbelül akkora, mint a fejlett államoké, egyharmada a feltörekvő államoknak és fele a világlátlagnak. A magas adósság állomány és a nagyfokú pénzügyi függőség miatt recesszió is jelentősebb volt Magyarországon. Több, mint fél évtizedet vett igénybe a válság előtti BNT szint és különösen az egy lakosra számított bruttó hazai termék válságot megelőző nagyságának elérése. Tartósnak és általánosnak, bizonyultak a válság kedvezőtlen társadalmi következményei.

Simai Mihály / Mikor lesz a következő világgazdasági válság?

A világtermék alakulását a világszámok alapján három összefüggésben vizsgáltam. Az egyik a termelési oldal, a másik a kiadások, a felhasználás, a harmadik a jövedelem megoszlás.

Történelmileg összehasonlítható adatok szerint a második világháborút követő időszak válságait követő fellendülési szakaszok közül a 2008-at követő időszak volt eddig a leggyengébb. A világgazdasági válságot követő évtized nagy része differenciált illetve szelektív gazdasági pangás időszakaként jellemezhető. A tőkefelhalmozás jelentős része a papírgazdaságba irányult. Folytatódott, sőt gyorsult a papírgazdaságban felhalmozott tőkék növekedése. 2010-ben a világvagyron körülbelül 60%-a összpontosult a papírgazdaságban. Az évtized végére ez valószínűleg megközelíti a 70%-ot. A válság „utórezgésének” és az alkalmazott gazdaságpolitikák következményeinek tekinthetők a gazdasági növekedés és a világkereskedelem lassulása, a befektetési lehetőségek romlása a reálgazdaságban, pénz és tőkepiacok különböző zavarai, az euró zóna válsága az olaj és több más nyersanyag árak csökkenése. Nőtt és sok országban példátlanul nagy lett az államok keretei közötti szakadék a vagyon és a jövedelem megoszlásban.

A fejlődés területi megoszlása nyomán a világgazdaság földrajzában jelentős változások történtek. A papírgazdaságban lévő tőkék növekedésének több, mint 40 %-a fejlődő és közepesen fejlett országokból származik. 2010 utáni években a világtermék növekedésének kb. egyharmada Kínából 18 %-a az USA-ból, 9 %-a Indiából és 8%-a az Európai Unióból származott.

A belátható jövőben a papírgazdaság marad a világgazdaság bővülésének fő forrása és a tranzakciók legjelentősebb területe. Ennek a buborékok kialakulása, kipukkanása és ezzel kapcsolatos pénzügyi zavarok, válságok e folyamat többé-kevésbé elkerülhetetlen következményei. Az eddigiek alapot adnak annak valószínűsítésére, hogy a következő világgazdasági válság ismét pénzügyi válsággal kezdődik majd.

A 2018 elején a világgazdaság fellendülési szakaszban van. Vitatott, hogy un. érett szakaszba jutott-e, vagy pedig még tovább fejlődhet az elkerülhetetlen csúcs eléréséig. Ez valószínűleg országonként különböző lesz. A rövid és középtávú kilátások általában egyelőre továbbra is kedvezőek. A globális expanziót sok országban a profitok növekedése és az értékpapírok árfolyamának alakulása, a belső kereslet növekedése

Simai Mihály / Mikor lesz a következő világgazdasági válság?

(részben lakossági fogyasztás, részben beruházások), az export, az alacsony infláció és a kedvező, olcsó hitelek támogatják Egyes államokban segítette az expanziót az értékpapír piacok jelentős fellendülése is. Valószínű, hogy ez a fogyasztás és a beruházások növekedésében és különösen a hitelek bővülésében szerepet játszott. Veszélyei azonban nem lebecsülendők, hiszen a tőzsdei buborékok túlzott méretei olyan hirtelen kipukkanásukhoz vezethetnek, amelyeknek hatása jelentős lehet. Több mutatót is kialakítottak annak mérésére, hogy mikor tekinthetők az értékpapír piacok túlértékeltnek, s mikorra lehet számítani a „buborék” szétpukkasására. Az egyik legegyszerűbb az ún. Buffett mutató. Eszerint, ha tőzsdéken a kapitalizáció mértéke az adott ország bruttó hazai termékének 50 %-a, ez rossz jel, mert túl alacsony. 75-90% között kb. reális a piac. 115% felett túlértékelt, s várható a kipukkanás vagy a jelentős korrekciók bekövetkezése. 2018 elején az USA-ban a Buffett mutató meghaladta a 130 %-ot, világméretben pedig már 135 %-ra volt becsülhető.

A következő 2-3 évben az ENSZ előrejelzései a világtermék évi átlagos növekedését 3% körülire becsülik. Az IMF és a Világbank magasabb növekedésre számítanak 2019-ig.

A különböző nemzetközi szervezetek többé-kevésbé egybehangzóan 2020-ig a fejlett világban 2% körüli vagy valamivel ezen felüli Kelet és Dél-Ázsia államaiban. 6-7% körüli növekedést, Afrikában 3,5%, Latin Amerikában 2,2 % körüli növekedést prognosztizálnak. Sok fejlett országban csökkent a szakadék, vagy megszűnt a potenciális és tényleges gazdasági növekedés között.

Van-e hosszabb távon világgazdasági jelentősége annak, hogy 2008-2009 óta először alakult ki többé-kevésbé szinkron az államok gazdasági növekedésében? Ez véleményem szerint attól függően ösztönözheti a világkereskedelem és a külföldi közvetlen befektetések és a nyersanyagárak növekedését, hogy milyen szektorok játszanak benne szerepet. Ha a papírgazdaság a növekedés fő forrása, s a reálgazdaságban a növekedés lehetőségei gyengébbek, a protekcionizmus erősödhet. A viszonylag kedvező növekedés az államok számára elvileg lehetővé tehetné, hogy csökkentsék társadalmi és gazdasági sebezhetőségüket, mérsékeljék a társadalmi egyenlőtlenségeket és megkezdjék olyan, hosszú idő óta lényegesnek tartott változások végrehajtását, mint az új tudományos és technikai vívmányokra épülő szerkezeti és szervezeti változások végrehajtása, a

Simai Mihály / Mikor lesz a következő világgazdasági válság?

világgazdaság pénzügyi viszonyai, stabilitásának növelése, a globális környezeti problémák és az új népvándorlás okainak és következményeinek kezelése. Erre egyes országokban sor kerülhet - globális valószínűsége azonban nem nagy.

A GLOBÁLIS KOCKÁZATI TÉNYEZŐK ÉS A KÖVETKEZŐ GLOBÁLIS VÁLSÁG LEHETSÉGES FORRÁSAI

Lényeges kérdés, hogy milyen specifikus és közös lehetőségei és eszközei vannak az államoknak nagyobb világgazdasági zavarok, válsághelyzetek kezelésére? Nyilvánvaló, hogy az államok „sebezhetősége” továbbra is eltérő Sajátos mérleget lehet készíteni a válaszhoz. A megrázkódtatások és a zavarok jellege, forrásai, méretei, az adott ország kitettsége, vannak a mérleg egyik oldalán, a másik oldalon pénztartalékai, gazdaságpolitikájának minősége, rugalmassága, a gazdaság és a társadalom alkalmazkodó és tűrőképessége, nemzetközi biztonságát segítő intézményes garanciák állnak,

A világfejlődés jelen szakaszára általában a korábbiakhoz képes is nagyobb bizonytalanság és sokféle, de egymástól nem független kockázati tényezők halmozódása jellemző. Sok kutató és intézmény keresi a választ arra, hogy milyen főbb kockázati tényezők veszélyeztetik a világgazdasági fejlődést és vezethetnek globális turbulenciákhoz és esetleg válságokhoz?

Ezek között különösen érdekes és sokoldalú a Világgazdasági Fórum 2018-as globális kockázati tényezőket elemző jelentése. A dokumentum 28, az államokat és a világfejlődés jövőjét fenyegető kockázati tényezőt említett. Ezek között 9 gazdasági, 7 geopolitikai, 5 környezeti, 4 társadalmi és 4 technikai fejlődéssel összefüggő forrást vizsgál. Azt is megvilágítja, hogy ezek nem egymástól elszigetelt, hanem egymással összekapcsolódó és az államhatárokon átívelő, kölcsönhatásos veszélyek, jelentős globális zavarok, esetleg válságok forrásai.

A legjelentősebb veszélyeket a világpolitikai viszonyok alakulása jelenti. A XXI század második évtizedének utolsó éveiben a világpolitika vezető államainak viszonyát különböző jellegű és intenzitású feszültségek jellemzik. Központi jelentőségű az Észak-

Atlanti térség, mindenekelőtt az USA-Oroszország és Kína stratégiai háromszöge. Ebben a vonatkozásban nem ideiglenes és regionális problémák, hanem tartós és globális geostratégiai veszélyek alakultak ki, amelyek több vonatkozásban is összefüggenek a világpolitika más problémáival, egyebek között Észak-Koreával, a közel-keleti helyzettel, a nemzetközi életben megnövekedett fontosságú etnikai és vallási feszültségekkel. Különböző szankciók, korlátozások, a kibernetikai hadviselés kibontakozása, új globális fegyverkezési verseny megindulása és a globális nemzetközi gazdasági együttműködés globális szervezetei lehetőségeinek romlása áttételesen, de közvetlenül is jelentős gazdasági kockázati tényezők,

A gazdasági veszélyek között első helyen áll a világgazdasági viszonyok alakulásában jelentős szerepet játszó államokban jelentkező protekcionista, elszigetelődségi politikák erősödése. Valószínűleg az amerikai elnök által meghirdetett „America First” vagy a Brexit miatt választották a Fórum ez évi vitáihhoz „a közös felelősség a széteső világban” címet. Az USA kormányának jelenlegi politikája nemcsak az amerikai piacot akarja védeni, hanem gyengíteni, vagy megszüntetni akarja azokat a nemzetközi szervezeteket vagy egyezményeket is, amelyeket azért hoztak létre, hogy elősegítsék egy nyitott világgazdasági rendszer működőképességének fenntartását és problémáinak kezelését. Különböző más államok is bevezetnek bizonyos protekcionista intézkedéseket, amelyek egyrészt piacaikat védik a külföldi versenytől, másrészt korlátozni kívánják a gazdasági globalizáció folyamata legfőbb szereplőinek: a transznacionális társaságoknak befektetéseit bizonyos szektorokban. Ezek egy része a látványos és hangos protekcionizmus mellett csendben terjedő, kevesebb lármával járó, de összességében egyre lényegesebb protekcionizmus.

A nemzetközi pénzügyi rendszer állapota, makro és mikroszintű zavarai és különösen a hatalmasra duzzadt eladósodás jelentik a második számú gazdasági kockázatot. Előkelő helyen szerepel az értékpapír piac összeomlásának veszélye. A világgazdaságban véget érni látszik azoknak a monetáris ösztönzőknek a hatása, amelyeket a nagy válság idején bevezettek, az alacsony kamatok és olcsó hitelek kora. Ugyanakkor a globális adósság állomány rendkívül magas. Az amerikai Nemzetközi Pénzügyi Intézet jelentése szerint a globális adósságállomány 2017 harmadik negyedében elérte a 233 ezer milliárd dolláros világrekordot. Ez több, mint háromszorosa a globálterméknek. Egy

évtized alatt 50 ezer milliárd dollárral nőtt. Ebből a pénzügyi szférán kívüli adósság 135 ezer milliárd dollár volt. A vezető államokban a központi bankok válságkezelő képessége számottevően csökkent. A válság óta 10ezer milliárd dollárral nőtt a világgazdaság négy legnagyobb központi bankjában a felhalmozott kötvények állománya és meghaladta a 14 000 milliárd dollárt. Az Európai Központi Bank egyedül 2,3 ezer milliárd dollárnyi kötvényt halmozott fel. A négy legnagyobb központi bank kötvényállománya kb. akkora, mint Kína egy évnvi GDP-je. A világadoosság, a kamatláb és a központi bankokban felhalmozott kötvények nagyságából arra lehet következtetni, hogy a gazdaságpolitikák képessége arra, hogy egy jelentősebb globális pénzügyi válságot hagyományos eszközökkel kezelni tudjanak, romlott.

Mennyire vannak felkészülve az államok jelentősebb megrázkódtatások illetve válságok kezelésére?

Lényeges kérdés, hogy a kockázati tényezőket vagy a veszélyeket csökkentő és a problémák kezelést előmozdító eszközöknek tekinthetők-e az államok politikája és ebben az államok gazdaságpolitikája keretében megfogalmazott célok vagy éppen ellenkezőleg fontos kockázati tényezők a jövőt illetően? A válasz erre a kérdésre megkövetelné annak vizsgálatát, hogy

- mely államokban és mennyire értették meg és veszik figyelembe a változásokat, amelyeket a globális rendszerben folyamatban vannak, a demográfiai feszültségeket, az ökológiai katasztrófák veszélyeit, a technikai fejlődés következményeit, a belső és külső tényezők, a gazdasági és társadalmi folyamatok kölcsönhatásainak jelentőségét és jellegét?

- meddig jutottak azoknak a szabályzóknak a leépítésében vagy hatékonyabbá tételében, amelyek a rendszer nagyobb stabilitását voltak hivatva segíteni. Nemcsak a monetáris politikák vagy az adópolitikák alakulása, hanem az állami költségvetés szerkezete is lényeges a válasz szempontjából.

- a „big data”, a statisztikai rendszerek fejlődése, nagyobb cél orientáltsága az adatszolgáltatás gyorsasága és az elemzési képességek javulása alapján mennyire tudják az előrejelzések hatékonyságát javítani és a rendelkezésre álló eszközök közül azokat kiválasztani, amelyek az adott helyzetben a leggyorsabban képesek a kockázati tényezők

s különösen a hosszú távú problémák kezelésére? Nem valószínű, hogy a tudomány és a politikusok képesek lesznek pontosan előre jelezni: hol, mikor és milyen területen lesz válság. Kialakítottak azonban bizonyos mutatórendszereket, az ún. iránytű vagy vezető mutatókat, amelyekből bizonyos területeken következtetni lehet válsághelyzetek bekövetkeztére.

- milyen nemzetközi biztosítékai és eszközei vannak a rendszernek súlyos zavarok, esetleges válság kiszélesedésének megakadályozására vagy kezelésére rendkívüli helyzetek esetén? Lehetnek-e olyan globálisan összehangolt ösztönzők, amelyek tartósabb növekedést eredményezhetnek? Az egyik az infrastruktúra összehangolt globális fejlesztése, a másik a globális egyenlőtlenségek összehangolt csökkentése. Bizonytalan, hogy a vezető államok mennyire kívánják továbbra is fenntartani a G20 koordinációs és operatív szerepét? A válasz erre a kérdésre attól is függ, hogy deliberalizálódik-e az alapjában liberális szabályokra épült intézményrendszer, ami a globalizáció jellegét és jövőjét is befolyásolja. Leépítik-e vagy éppen erősítik olyan szervezetek működését, mint a WTO, az IMF vagy a BIS? A válasz megfogalmazásához véleményem szerint nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a nagy transznacionális társaságoknak továbbra is alapvető érdeke a liberális piacgazdaság fennmaradása.

A KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNY SZEREPE

A Magyar Tudományos Akadémia Közgazdasági és Regionális központja Világgazdasági Intézetében természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni válasz keresését arra a kérdésre, hogy a közgazdaságtudomány milyen mértékben tekinthető felelősnek a nagy válsághoz vezető feltételek kialakulásáért. Ez nemcsak a múltbeli fejlemények miatt fontos, lényeges a jövő szempontjából is. A válság nyomán nálunk is sokan támadták a közgazdaságtudományt. Nagy figyelmet keltett a nyugati világban Paul Krugman amerikai közgazdász a London School of Economicsban 2009 június 10-én tartott előadása, amelyben egyebek között kifejtette, hogy a makroökonómiai elméletek többsége miért volt az elmúlt 30 évben jó esetben látványosan használhatatlan, rosszabb

esetben kifejezetten káros³. Krugmannak igaza van. Mindenekelőtt arra kell azonban választ keresni, hogy azokban a konkrét döntésekben, amelyek a válság kirobbanásához vezethettek, vagy a válságot követően milyen tényezők játszottak szerepet, s ezek között milyen arányban szerepelhettek azok a közgazdasági ismeretek, amelyekre a döntéshozók életük és tevékenységük valamilyen szakaszában tettek szert vagy a makro-ökonómiai elméletek és modellek.

Különösen fontos az olyan országokban, mint pl. Magyarország, amelyek jelentős mértékben ki vannak téve a jövőt formáló globális folyamatoknak és tényezőknek. Annak hangsúlyozása, hogy a döntéshozóknak és szakértőiknek makro- és mikroszinten nemcsak a legfontosabb tényeket, ezek ok és okozati összefüggéseit kellene ismerniük, hanem olyan hozzáállásra és megfelelő kompetenciára is szükségük lenne ahhoz, hogy figyelemmel tudják kísérni a szakterületek szempontjából legújabb tudományos vívmányokat, és a változó társadalmi-gazdasági reálfolyamatokat. A legveszélyesebb a szűklátókörű, a közvetlen napi, rövidtávú értékekre és célokra épült „tudatos tudatlanság” vagy az önelégültségre épülő elbutulás terjedése.

Nálunk is foglalkozni kellene azzal, hogy történtek-e változások a társadalomtudományok, mindenekelőtt a közgazdaságtudomány elméleteinek „tárházában” a nagy válság hatására? Megmaradt-e a rendszerváltást követően bevonult neoklasszikus mainstream, mint a közgazdasági felsőoktatást uraló elméleti rendszer, s hogy vajon egyáltalán épülnek-e valamely elmélet által javasolt vagy sugallt érdekekre és értékekre gazdaságpolitikai döntéshozók nézetei, stratégiai döntései?

KÖVETKEZTETÉSEK:

A globális méretekben 2017-ben szinkronba került növekedés trendjei nem összehangolt gazdaságpolitikák vagy közös globális tényezőkre épült fejlődés következményei. Növekedést támogató nemzeti gazdaságpolitikák és részben a 2008 után bevezett különböző, a beruházásokat vagy a jövedelmeket növelő ösztönzők szerepe jelentős volt. Az export szerepe meglehetősen eltérő volt s nagymértékben

³ The Economist, 18 July, 2009

specifikus tényezőktől függött. 2018-ban, sőt , valószínűleg az ezt követő egy két évben is folytatódik a globális gazdasági növekedés. Ennek egyenlőtlensége azonban jelentősebb lesz. Feltételezve, hogy az államok vezetői nem bocsátkoznak veszélyes politikai kaladokba és nem követnek el súlyos gazdasági hibákat, a 2007-2008 ban kirobbant pénzügyi válsághoz vezető globális feltételek kialakulásának valószínűsége a következő években nem nagy. Fennáll azonban a világpolitikai viszonyok romlása, a világgazdasági rendszer biztonságához szükséges szabályok és az ezeket támogató nemzetközi szervezeti együttműködés gyengülésnek vagy leépülésének veszélye, a protekcionizmus erősödése.